

de habentur, nisi quatenus ex illa per discursum colliguntur, ut superiori sectione declaratum est, et non obscure constat ex tota doctrina Concilii Tridentini in illo capit. 5; sed confessio harum circumstantiarum non habet minorem connexionem cum aequitate et rectitudine hujus judicij, et consequenter cum institutione ejus, quam confessio aliarum circumstantiarum, vel quam numerus peccatorum de quo postea dicetur; ergo. Minorem probo: primo, ex illis verbis Concilii, *quod sine illis peccata ipsa neque a paenitentibus integre exponantur, nec iudicibus satis innotescant, et fieri nequeat, ut de gravitate criminum recte censere possint, et paenam, quam oportet, pro illis, paenitentibus imponere.* Hæc enim verba æque in his circumstantiis locum habent, quoniam unum peccatum notabiliter grave ex aliqua circumstantia aequivalat moraliter multis numero distinctis, et in iudicio Dei gravius punitur, et in hoc sacramentali plurimum variat iudicium confessoris; quod etiam, ut supra dicebam, respectu circumstantiæ mutantiæ speciem sepe locum habet; quia, ut Theologi docent, peccatum ex suo genere levius interdum superat aliud specie distinctum, et ex suo genere gravius, propter circumstantias aggravantes in eadem specie.

9. *Responsio partis opposite refutatur.*—Nec satisfacit responsio insinuata in secundo fundamento contrariæ sententiæ, scilicet, hoc esse verum in secundario fine hujus sacramenti, non vero in primario: tum quia eadem ratione dici posset, satis esse confuse dicere, *sæpius peccavi in tali specie,* non explicato numero distincte, quia ad primarium finem, qui est remissio culpe, id sufficit, quia ibi confuse proponuntur omnia peccata simul remittenda, et non unum sine alio, sicut displicant omnia per contritionem generalem, cui confuse omnia proponuntur; ergo etiam propter aliud finem condigne satisfactoris et punitionis est necessaria confessio distincta numeri peccatorum; ergo et harum circumstantiarum. Tum etiam, quia licet ille finis sit minus principalis, tamen simpliciter est necessarius in hoc iudicio; neque hæc res est omnino arbitraria iudicii, sed per se tenetur servare aequitatem, quamvis intra latitudinem ejus ei concedatur facultas arbitrandi propter varias occasiones occurrentes. Et accedit præterea ratio medicinæ, quæ ad primarium finem hujus sacramenti pertinet, et non potest convenienter applicari nisi cognito modo peccati, quando habet singula-

rem et extraordinariam gravitatem. Unde, quod quidam respondent, satis esse servare aequitatem hanc in ordine ad gravitatem essentialiæ peccati, et ad numerum, est clara petitio principii, quia hoc est de quo agimus, et cuius rationem inquirimus. Nam, quod in ordine ad numerum, et gravitatem essentialiæ servanda sit aequitas, ex sola institutione colligimus, et ex natura iudicij; ergo sine causa hoc limitatur ad illa duo membra, sed extendendum est ad omnia quæ parem conexiæ habuerint cum institutione, et natura iudicij, et præsertim si simul adjungatur ratio medicinæ.

10. *Probatur tertio, et ratio Concilii Florentini et Tridentini expenditur.*—Tertio ex pendo amplius rationem de integratè insinuatam in Concilio Florentino et Tridentino; quia, si paenitens has tacet circumstantias, virtute negat peccatum suum habere tantam gravitatem; ergo dimidiat confessionem illius peccati; non est ergo confessio integra. Antecedens probatur (consequentiae enim claræ sunt), quia, cum duplex sit modus peccandi, unus ordinarius et communis, alias extraordianarius et cum peculiari deformitate in illo genere, quando paenitens simplici modo suum peccatum confitetur, confessor nec potest, nec debet intelligere eum aliter peccasse quam ordinario modo, faceretque ei injuriam, si temere judicaret aut suspicaretur extraordinariam gravitatem peccati; ergo, moraliter rem considerando, qui tacet has circumstantias, illas excludit a notitia et iudicio confessoris. Confirmo, et urgeo hanc rationem; nam, si confessor interroget a paenitente hujusmodi circumstantiam, paenitens tenetur eam dicere, quia confessor jus habet interrogandi, cum hæc notitia necessaria illi sit, ut possit convenienter suo munere fungi; unde si paenitens neget, plane fallit confessorem in re gravi, et multum ad iudicium pertinentem; et idem est, si utatur verbis æquivocis, vel alio modo procuret illum circumstantiam occultare; nam hoc ipso est in causa, ut confessor existimet illum non commisso tantam gravitatem; ergo paenitens, etiam non interrogatus, tenetur talem circumstantiam declarare; in hoc enim iudicio quidquid paenitens tenetur dicere interrogatus a judge, tenetur ipse sua sponte confiteri, quia hoc iudicium non est coactum, sed voluntarium, et interrogatio confessoris non addit obligationem, sed illum potius supponit; ideo enim confessor justè interro-

gat, quia paenitens habet obligationem confitendi.

11. *Objectio.—Solutio.*—Sed objicit aliquis: nam si hæc rationes validæ sunt, non solum probant hanc partem esse probabilem, sed etiam esse omnino certam, æque ac de circumstantiis mutantibus speciem, quia per consequentias, æque certas moraliter, colligitur ex institutione. Respondet primum, rem ipsam non esse æque certam, quia non est ita in terminis definita ac tradita. Deinde nec illationes seu argumentationes sunt æque certæ, quia certius est, sub illa distributione, *omnium peccatorum,* quæ confitenda sunt, comprehendendi species, vel etiam numerum, quam circumstantias has aggravantes. Denique cum hæc res morales multum pendeant ex iudicio prudentum, ipsa varietas iudiciorum, vel ostendit, vel aliquando facit incertitudinem, vel minorem certitudinem in una re quam in alia, licet alioqui non minor vis rationis esse videatur.

12. *Probatur ultimo.*—Ultimo argumentor inductione: nam de gradibus consanguinitatis quatenus sunt circumstantiæ incestus, omnes fatentur esse declarandos, quamvis probabilius sit non mutare speciem peccati, ut late Cajet., 2. 2, q. 54, art. 9, et tom. I Opusc., tract. ult., resp. 5; Soto et Cano supra; licet aliter sentiat Navarr., c. 7, n. 4. Simile exemplum affert Cano ex variis peccatis contra naturam; sed illud magis dubium est, ut constat ex Cajetano supra, art. 41. Item, qui infamat alium, falsum dicens, aut verum defectum, sed occultum revelando, id tenetur declarare, et tamen in ratione injustitiae et peccati mortalis illa tantum differunt in gravitate ejusdem speciei; nam malitia mendacii per se mortalis non est. Item frangere jejunium comedendo carnes, ejusdem speciei est cum alio peccato, quod committitur comedendo sæpius eodem die ex cibis non prohibitis, et tamen sine dubio illa circumstantia declaranda est. Idem est de homicidio vel mutilatione membris, et de voluntate occidendi unum hominem vel multitudinem hominum, et sic de aliis. In quibus Navarrus et fere auctores prioris sententiæ concedunt quidem hanc varietatem esse confitendam; semper tamen invenire procurant distinctionem specificam, vel saltem numericam in his peccatis; quod certe sæpe assequi non possunt satis probabilius. Hinc vero colligitur et formatur ratio, nam hæc varietas ideo confitenda est, quia

Quid dicendum de circumstantiis minuentibus.

13. *Circumstantiæ minuentes, mutantæ speciem, sunt declarandæ.*—*Circumstantiæ minuentes quatuor modis mutant speciem.*—*Solutio.*—In tertio petitur, ut de circumstantiis minuentibus peccatum aliquid dicamus. In quibus etiam distinguendum est de iis quæ minuent variando speciem, vel intra eamdem. Nam de prioribus res certa est, esse declarandas, ut docent auctores citati, præsertim Bonav., d. 48, art. 5, q. ult.; Gabr., q. 1, art. 2; Victoria, n. 102; Soto, Cano et alii. Et patet ex Concilio Tridentino generatim dicente omnes circumstantias mutantæ speciem esse confitendas. Et ratione declaratur; nam quatuor modis contingere potest hæc mutatio. Primo, quia circumstantia explicata declarat actum nullum fuisse peccatum, qui simpliciter dictus videri posset peccatum mortale, ut si quis dicat, se occidisse hominem in sui defensionem. Secundus modus similis est, si circumstantia addita declarat

esse veniale, quod alias esset mortale, ut aliquid esse factum ex subreptione, et subito motu, absque deliberatione. Tertius, si circumstantia tollat unam malitiam mortalem, quamvis relinquit aliam, ut si quis occidit hominem clericum, sciens esse hominem, et invincibiliter ignorans esse clericum, quod excusat a sacrilegio, quamvis non ab iniustitia. Quartus modus esse potest, si actus absque circumstantia appareat unius speciei, cum illa vero, alterius, licet levioris. Et in his omnibus ratio est, quia, si talis circumstantia taceatur, graviter decipitur judex in hac causa; et, moraliter loquendo, ei falsum dicitur in re gravi. Dicit aliquis, poenitentem tunc non decipere, sed solum permittere, ut alter decipiatur, quia verba quae dicit, in rigore vera sunt simpliciter sumpta. Respondeatur, consideratis circumstantiis, talia verba hic et nunc non esse vera, quia proferuntur ad accusandum hominem de tali delicto, et ita prolata non significant actum illum materialiter sumptum, sed ut moraliter malum. Addo etiam, illam non esse permissionem tantum, quia tenetur poenitens ita clare et distincte loqui, ut non det judici occasionem deceptionis in re tam gravi. Unde non etiam refert, quod in ultimo mutationis modo saepe circumstantia transferat actum ab una specie in aliam leviorem; ut si volens et intendens occidere bovem alicuius, casu, et per ignorantiam inculpabilem, occidat ipsum hominem, explicata circumstantia, illud non est homicidium, sed furtum, vel quid simile. Nam tunc etiam ratio est clara, quia unusquisque tenetur confiteri quod fecit, non autem quod non fecit; ille autem vere et coram Deo fuit fur, et non homicida; id ergo explicare tenetur.

16. *Circumstantiae minuentes intra speciem, nec oportet, nec expedit ut declarantur.* — *Tertium fundamentum refellitur.* — At vero de circumstantiis minuentibus intra eamdem speciem, Bonaventura et alii, presertim Navarr., c. 6, n. 6, non solum negant esse necessarium, verum etiam, per se loquendo, non esse expedit illas declarare, quia non deserviunt ad accusationem, sed ad excusationem, quae non incumbit ipsi reo; et quamvis judex forte majorem aliquam gravitatem concipiat, nullum grave incommodum sequitur in hoc judicio, et si quod est, totum cedit in gravamen ipsius poenitentis; ipse autem potest cedere juri suo, et erit utile ad majorem satisfactionem. Scotus autem, Cano,

et alii putant hoc esse necessarium, quando circumstantia notabiliter minuit, quia alias putant judicem decipi in re gravi. Mihi autem prior sententia simpliciter ac per se loquendo probanda videtur; quia, quando diminutio tanta non est, ut impedit malitiam mortalem in tali specie, non existimo esse circumstantiam notabiliter minuentem, aut sufficientem ad multum variandum morale judicium. Quod sic patet, quia actus peccati simpliciter dictus indicat quemdam ordinarium modum peccandi, in quo potest esse aliqua latitudo, in qua includitur omnis modus peccandi cum quacunque ex his circumstantiis, et ideo licitum est sacerdoti totum illum modum apprehendere, et secundum illum judicare. Unde, respondeo ad illud tertium fundamentum, est magna differentia inter circumstantias minuentes et aggravantes, tum quia aggravantes extrahunt actum ab ordinario modo peccandi, non autem minuentes; tum etiam quia aggravantes, si a poenitente non explicitur, non possunt a judice liceat cogitari, aut existimari, quia faceret ei injuriam; minuentes autem, etiamsi non declarantur, possunt a judice sine periculo cogitari, prout ex aliis conjecturis poterit prudenter suspicari.

17. *Quando circumstantia sit notabiliter aggravans.* — In quarto fundamento duo petuntur. Unum est, ut declaremus, qua regula cognoscendum sit circumstantiam notabiliter aggravare; aliud est, ut hoc ad singulas circumstantias aliqualiter applicemus. In priori puncto dicunt aliqui, quoties circumstantia tantam addit malitiam, ut per se sufficeret ad peccatum mortale constituendum, illam esse ita aggravantem, ut sit explicanda; ut verbi gratia, si materia furti sufficiens ad peccatum mortale sint quatuor argentei, qui furatur octo tenetur explicare; si autem furatus esset septem, satis esset dicere, peccavi mortaliter furando. Ratio esse potest, quia jam tale peccatum equivallet duobus mortalibus. Hæc regula, quantum ad partem negantem, circumstantiam, quae per se non sufficeret ad peccatum mortale, aggravare notabiliter, videtur mihi certa; quantum ad aliam affirmantem videtur rigorosa valde; et licet in circumstantia pertinente ad quantitatem materiae possit facile ad usum applicari, in aliis vix potest, ut ex dicendis patebit, et maxime constat in intensione actus. Quapropter probabilius censeo non posse hoc certa regula definiri, sed prudenti arbitrio esse relinquen-

dum, et præcipuum testem hujus gravitatis esse conscientiam ipsius peccantis; nam quando haec accusat, quod excesserit ordinarium modum peccandi, et recognoscit in actu notabilem gravitatem et deformitatem, tunc signum etiam est talem circumstantiam multum referre ad morale judicium, in quo etiam intervenire debet judicium confessoris. Quod magis declarabitur descendendo ad singulas circumstantias, quod præstabimus sectione sequente.

SECTIO IV.

Quomodo singulæ circumstantiæ de necessitate confessionis esse possint.

1. *Septem circumstantiæ connumerantur, et declarantur.* — *Prima circumstantia: quis.* — Septem circumstantiæ, vel octo communiter numerantur, *quis, quid vel circa quid, quomodo, cur, quibus auxiliis, ubi, et quando.* Circumstantia, *quis*, denotat conditionem, vel qualitatem personæ peccantis, quæ frequentius auget mutandæ speciem, ut si persona sit sacra, vel habeat votum, transfert actum intemperantiæ in vitium sacrilegii; si sit persona ad quam pertineat gubernatio, vel regimen, saepe transfert actum in injustitiam, qui in alia persona esset tantum contra charitatem. Item si sit persona publica, saepe actus ejus habebit malitiam scandali, quam in alia non haberet. At vero intra eamdem speciem raro aggravat haec circumstantia ita notabiliter, ut necessario sit declaranda; interdum vero probabile est. Commune exemplum est, si habeat votum solemne castitatis, et contra illud peccet; quia non satis erit dicere se habere votum, nisi explicit circumstantiam solemnitatis, quamvis illa duo vota non differant specie. Aliud exemplum est, si persona sit magis vel minus sacra, aut diversis modis, ut si sit consecrata per sacerdotium et per professionem, et si habeat Ordinem sacrum majorem vel minorem; et in his et similibus res est dubia, et potest aliquis facile conformari priori sententiæ; tutius tamen et securius est rem aperte explicare, cum facile possit.

Secunda: quid.

2. *Secunda circumstantia est, quid, ad quam pertinet materia peccati quoad conditions ejus.* Quarum prima solet esse quantitas, ut quantum quis furatus est, vel quam grave documentum intulit; et quoad hoc censeo confidentiam esse hanc circumstantiam, quando

est alicujus notabilis gravitatis, tum quia propter restitutionem vel satisfactionem est moraliter necessarium; tum etiam quia est maxime conjuncta cum substantia peccati, quod vix potest integre explicari sine illa, et aliqui est satis nota, et non habet moralem excusationem. Denique ita habet usus omnium timorum. Et ita sentiunt, non solam auctores nostræ sententiæ, sed etiam plures ex aliis, et Navarrus fatetur hoc esse necessarium in duabus casibus, scilicet, quando, ad arbitrium ferendum circa restitucionem faciendam, id est necessarium, et quando peccatum est reservatum in tanta quantitate; sed uterque nobis indicat per se hoc esse de necessitate confessionis, ut supra argumentati sumus. Alia conditio materiae peccati potest esse qualitas ejus, et haec saepe mutat speciem, ut si furtum est rei sacræ; quando vero non mutat, vel parum refert ad rem moralē, vel reducitur ad quantitatem, ut quando res propter qualitatem est in magna aestimatione morali, etc.

3. *Circumstantia circa quid reducitur ad circumstantiam quid.* — Ad hanc circumstantiam revocatur a Theologis illa quæ dicta est a Cicerone, *circa quid*, et proprie indicat personam circa quam peccatur, ut si percussi hominem clericum, vel laicum; est enim talis persona quedam pars materiæ illius peccati, et ideo merito sub circumstantia, *quid*, continetur. Modus autem conferendi gravitatem fere est ejusdem rationis cum modo explicato in circumstantia, *quis*; nam regulariter, si conditio talis personæ ad rem moralē facit, vel mutat speciem, vel, si non mutat, auget quantitatem; ut si quis furatus est a dite, vel a paupere, quamvis quantitas rei ablatæ sit eadem, nihilominus quantitas furti seu documenti erit inegalitatis, ex conditione personæ circa quam; unde in confessione hujus circumstantiæ servanda sunt eadem quæ in duabus præcedentibus, cum proportione applicata.

4. *Dubium de peccato stupri.* — *Responsio communis.* — *Responsio Soti placet.* — Specialiter autem dubitari hic solet de peccato stupri, cuius propria malitia sumitur ex circumstantia virginitatis personæ peccantis, vel cum qua peccatur. Et communiter dici solet mutare speciem, non solum propter aliquam injustitiam, quam habet adjunctionem; hoc enim non est per se, sed per accidens, unde nec semper contingit; sed etiam intra propriam rationem intemperantiæ, seu

luxuriae. Et solet tribui D. Thom., 2. 2, q. 134, articulo sexto, ubi latius agitur de hac re. Soto vero, d. 18, quæstione secunda, articulo quinto, dicit, hanc circumstantiam per se non mutare speciem. Cujus opinio mihi non displicet, quia non video ibi speciale deformitatem contra rationem intra regulas temperantiae, solumque videtur differre tanquam primum peccatum a subsequentibus circa eamdem materiam.

5. Aliud dubium. — *Sotus reprobatur.* — *Viri non tenentur confiteri an fuerint virgines.* — Dubitat tamen ulterius Soto, esto non mutet speciem, an ita notabiliter aggravet, ut sit necessario confitenda; et nescio quam differentiam invenit inter hoc peccatum opere commissum, et cogitatione desideratum; nam, si est, inquit, pure mentale, non oportet hanc circumstantiam confiteri; at vero, si peccatum sit exterius, ait, illam esse confitendum propter maius documentum. Sed in hoc nulla differentia constituenda est, ut recte notavit D. Antoninus, 2 part., tit. 5, cap. 4, § 6. Et patet facile ex dictis, quia tota malitia est in actu interiori, nec magis peccat qui documentum infert, quam qui vult inferre; ergo si hoc opus externum confitendum est propter documentum, etiam internum desiderium inferendi sibi vel alteri tale documentum, confitendum erit. Propter quod aliqui recentiores sine distinctione inter exteriorum actum et interiorum probabile credunt hanc circumstantiam virginitatis non esse de necessitate confessionis, per se loquendo, et seclusa deceptione, vel alia simili injuria facta vel ipsi virgini, vel parenti ejus. Ratio autem est, quia probabile est hanc circumstantiam, per se loquendo, sicut ex sententia omnium non mutat speciem ex parte viri, qui primo fornicatur, et propriam virginitatem amittit, ita neque in femina. Quod fieri potest verisimile ex his quæ disputat Cajetan., 2. 2. q. 134, art. 6, ubi de virginitate virorum id plane fatetur; de feminis autem ait, mutare speciem, non præcise intra rationem temperantiae, sed propter injuriam paternam, quia virgo naturaliter est sub custodia patris, et ita tam ipsa quam is qui cum illa peccat, faciunt parenti injuriam, dum abutuntur re quæ ejus custodie commissa est, et gravant illum, quia redditum talem personam aliquo modo inhabilem ad matrimonium. At vero hæc injuria in rigore morali valde incerta est, quando ipsa virgo satis libere consentit; unde multi putant, ex hoc capite non te-

neri violatorem virginis in eo casu ad aliquam restitutionem, ut patet ex Jacobo de Graffiiis, lib. 2, c. 78, num. 8, ubi loquitur de illa quæ est sub cura parentum, et libere consentit. Idem tenet Navar., lib. 2 de Restit., cap. 3, n. 433, ubi diserte concludit, non esse circumstantiam mutantem speciem, necessario confitendam. Et revera quæ Cajetanus subtiliter et speculative disputat, parum convincunt in re morali; sed eorum examinatio nem omitto, quia non est hujus loci. Majorem formidinem infert communis sensus antiquorum doctorum, qui uno fere ore docent, hauc esse circumstantiam mutantem speciem, et omnino confitendam. Hi vero ipsi deinde anxi sunt in explicando hoc onere, quod imponunt, tam feminis innuptis, explicando semper, quando lapsum carnis confiteatur, an sint virgines, necne, et confessoribus hoc interrogandi, ut videre licet in his quæ adducunt Henric., lib. 2 de Pœnitent., cap. 8, num. 2; et Emmanuel Roder., in Summa, cap. 209, num. 4

6. Si femina non declarat an virgo fuerit, non est interroganda. — *Femina potest omittire circumstantiam virginitatis.* — Bene tamen facit id aperiendo. — *Qui virginem defloravit, moraliter tenetur id aperire.* — Quibus omnibus spectatis, rem practice definiendo, censeo primo, viros peccantes non teneri confiteri an fuerint virgines, necne. Secundo, si femina, quæ confitetur lapsum carnis internum, vel externum, non declarat an esset virgo, necne, non oportet hoc ab illa interrogare. Hoc dicunt multi ex dictis auctoribus, et Aleocel. in Summ., c. 20, n. 71. Quarunt autem diversas excusationes, in quo non videntur consequenter loqui, cum alias teneant, illam circumstantiam mutare speciem. Ego vero probabilem censeo opinionem, quæ negat mutare speciem, et ideo arbitror secure posse confessorem illi conformari. Unde infero tertio, ipsam feminam posse tuta conscientia, si bene instructa sit, illam circumstantiam omittere, judicium practicum formando non esse illam de necessitate confessionis. Maxime vero hoc verum reputo, quando illa circumstantia non ut aggravans, sed potius ut minuens confitenda est, declarando scilicet se non esse virginem; durissimum est enim hoc onus imponere omnibus feminis semel corruptis, quoties secundum vel tertium peccatum confitetur; maxime cum illud parum mutet judicium confessoris, nihilque fere conferat ad correctionem vel instructionem pœnitentis, possit-

que confessor juxta circumstantias occurrentes libere de tali persona præsumere quod verisimilius judicaverit. Ac tandem si aliquid interrogare voluerit, satis erit de consuetudine sic peccandi interrogare, nam omne aliud et periculosum est, et non necessarium. Ipsa autem femina quando virginitatem suam perdidit, securius faciet hanc circumstantiam et jacturam in confessione declarando, tum quia probabilissimum est circumstantiam illam mutare speciem; tum etiam quia saltem multum aggravat, et potest esse valde conveniens ad consilium et medicinam recipiendam, propter multa incommoda, quæ inde resultare solent. Hinc quarto assero, eum, qui virginem defloravit, moraliter obligari ad hanc circumstantiam aperiendam, quia ad minimum notabiliter aggravat, et regulariter non fit sine aliqua injurya speciali, et alioqui ex parte virginis intercedit quoad hoc difficultas peculiaris, aut probabilis ratio excusationis. Dixi autem moraliter, quia si penitenti certo constat nec rapuisse, nec decepisse, nec coegisse ullo modo virginem, sed ipsam mere libere consensisse, in rigore posset aliis opinionibus probabilibus se conformando, circumstantiam illam subticere; multo vero securius est clare loqui.

7. Quid in gradibus consanguinitatis et affinitatis dicendum. — Ad hanc etiam circumstantiam spectat exemplum supra positum de gradibus consanguinitatis vel affinitatis, quoad peccatum incestus. In quo licet sit diversitas opinionum, an illa varietas graduum causet diversas species peccatorum, ut videre licet in Cajetano supra, et tom. 1 Opuscul., tract. ult., respons. 1; Navarr. in Summ., c. 7, n. 4; Soto, et Cano supra, et aliis supra citatis; tamen omnes convenient circumstantiam illam esse in confessione aperiendam, saltem quoad lineam, an scilicet fuerit cum consanguinea in linea recta, vel transversali; et in illis quoad gradum saltem primum, nam de ceteris major est dubitatio; probabilius tamen videtur etiam ceteros gradus esse explicandos, saltem intra numerum ab Ecclesia specialiter prohibitum, quia multum variat judicium, et deformitatem, et potest facile fieri, nec est ulla justa ratio excusationis.

Tertia : propter quid.

8. Tribus modis finis extrinsecus est circumstantia. — Primus modus. — Tertia circumstantia est, propter quid. In qua breviter

— Tertio potest e contrario contingere, ut objectum electionis sit sufficiens ad peccatum mortale, finis autem minime, ut si quis omittit sacrum propter studendum; et tunc est difficile an sit necessarium explicare hunc finem. Et ratio dubii est, quia illud peccatum non habet malitiam ex fine, sed ex medio tantum; ergo non oportet explicare illum finem, quandoquidem explicato objecto electionis, explicatur tota malitia peccati. Atque ita sentit Almain., tract. 1 Moral., c. 10, in

fine. In contrarium vero est, quia juxta doctrinam D. Thomae, 1. 2, q. 88, art. 5, peccatum veniale fit mortale, quando in objecto ejus constituitur finis ultimus; ita vero contingere videtur in praedicto casu, ut in eodem loco Cajetanus sentit, quia ille finis supra Deum amatur, quandoquidem propter illum deseritur Deus; ergo habet specialem malitiam distinctam ab electione, quæ licet non sumatur ex objecto intentionis nude sumpto, sumitur ex indebito modo amandi illud, nam ex eo etiam provenit, ut sit causa peccati mortalis; erit ergo hoc in confessione declarandum.

11. *Respondetur ad dubium.*—Censeo esse distinctione utendum. Duobus enim modis potest quis operari ex hujusmodi fine: primo ex vehementi et inordinato affectu ad talem finem; secundo ex sua libertate et facilitate. Quando peccatum committitur priori modo, circumstantia finis est confitenda, quia non solum auget notabiliter, sed etiam, regulatiter loquendo, confert malitiam specie distinctam, et gravem; quod convincit argumentum posteriori loco factum. Quando vero peccatur posteriori modo, tunc intentio finis non addit specialem malitiam gravem; imo sæpe est mala solum per denominationem ab electione mala, quatenus est causa ejus, et ita ab illa participat totam malitiam; quapropter tunc non est de necessitate confessionis, ut prior opinio asserebat. Est autem difficile, moraliter et in praxi discernere, quando affectus ad illum finem sit prioris vel posterioris modi. Duo tamen signa illius primæ inordinationis exhibere possumus. Primum est, quando aliquis expressa et declarata voluntate, et ut ita dicam, in actu signato proponit consequi, vel tueri talem finem, per quæcunque media, sive licita, sive illicita, ut quando avarus mercator hoc modo sibi proponit augmentum divitiarum; tunc enim res est manifesta. Aliud signum est, experimentum sæpius transgrediendi præcepta ex vehementia talis affectus; tunc enim est signum quod in tali affectu est modus valde inordinatus, et ad minimum, quod quandiu talis est, constituit hominem in morali occasione peccandi mortaliter; et propter utramque causam est necessarium declarare confessori talem statum conscientiae, ut recte judicare possit, et convenientem medicinam adhibere.

Quarta: quomodo.

12. *Quarta circumstantia est, quomodo.*

quæ intelligenda est de modo accidentalis, seu non per se conjuncto cum actu; nam ille qui est per se et substantialis, vel non spectat ad circumstantias, sed ad substantialiam actus, vel reducitur ad circumstantiam quantitatis documenti, ut si infamavit mentiendo, vel dicens veritatem; item si commisit sacrilegium vulnerando personam sacram, vel cum illa forniciatus est. Et in his et similibus censeno circumstantiam esse aperiendam, quamvis de differentia specifica non constet, ut de ultimo exemplo videre licet apud D. Thomam, 2. 2, q. 99, art. 3.

13. *Circa hanc circumstantiam tria puncta notantur.* — *Primum punctum.* — De hac vero circumstantia, ut accidentalis est et valde generalis, tria puncta notanda occurunt. Primum est de intensione, quæ maxime augere solet gravitatem peccati, et difficilis discerni et declarari potest; et ideo auctores primæ opinionis maxime nos urgent hac circumstantia. Ego vero breviter dico, hanc intensionem actus aut se prodere per signa aliqua, seu effectus externos, aut omnino interiori manere in corde. Si contingat esse hoc posteriori modo, non est necesse de illa esse sollicitos in ordine ad confessionem, quia humano modo cognosci non potest quæ vel quanta sit; vix tamen potest moraliter accidere, ut illa magna sit, et non habeat aliquos effectus quibus manifestetur, quales sunt, diurna duratio, et frequentia talium actuum, nimia sollicitudo et cogitatio de tali re, etc. Huc etiam spectare potest exemplum, quo utitur Soto, de illo qui occidit inimicum, et non contentus homicidio, postea illum in frusta secat, et multiplicat vulnera; hoc enim modo explicabitur vehementia odii; et ideo, quando ita est extraordinaria, declaranda est per illas circumstantias. Aliquando vero possunt addere specialem malitiam cuiusdam feritatis, juxta doctrinam D. Thomae, 2. 2, q. 159, art. 2, vel etiam novæ injuriæ, que in cadavere etiam fieri potest. Quando igitur hi effectus et signa interveniunt, si in illis sit notabilis gravitas, dicenda sunt in confessione, et in illis sufficienter explicatur intensio: ut si quis vehementi odio prosequatur inimicum, satis indicat intensionem affectus, si dicat desiderare illi grave malum, et sæpe de hoc cogitare, et illud procurare, explicando numerum, si necessarium fuerit, juxta ea quæ dicemus sequente sectione.

14. *Secundum punctum.* — Secundum punctum est de modo peccandi ex ignorantia,

passione, aut malitia, vel contemptu. Aliqui enim censem necessarium esse hunc modum declarare, præsertim *ex ignorantia*, quia mutat speciem, ut Medina, Cod. de Confessione, q. de Circumstantiis; Adrian., q. 4 de Confess.; Navarrus vero in c. *Consideret*, n. 64, negat mutare speciem, nisi mutet objectum, ut in conscientia erronea; et tunc solum ait esse necessarium hoc explicare. Quæ sententia vera est, quantum attinet ad distinctionem specificam ex ignorantia; nam sine dubio peccatum ex scientia vel ignorantia culpabili commissum ejusdem speciei sunt, quia solum differunt in modo voluntarii. Unde peccatum, quod committi dicitur ex conscientia erronea, etiam est ejusdem speciei cum alio peccato circa eamdem materiam, vel contra eamdem legem, vere et in re ipsa commiso. Quocirca, si posset in confessione explicari illud peccatum et malitia ejus, non explicando conscientia errorem, non multum referret ad confessionem; moraliter autem id explicatur, quia vix potest aliter dici peccatum; et sæpe est valde expediens, ut confessio possit illum conscientia errorem tollere. Simile etiam est de aliis modis peccandi ex passione, vel malitia, quia non mutant objecta, sed augment, vel minuant liberum aut voluntarium. Solum est advertendum, quando malitia est tanta, ut perveniat ad contemptum, tunc sæpe posse transferre actum de veniali in mortale, et tunc jam constat ex dictis illam esse necessario confitendum. Praeterea in ordine ad censuras Ecclesiasticas necessarium sæpe est cognoscere an peccatum fuerit ex scientia, vel ignorantia. Item aliquando est necessarium ad cognoscendum statum penitentis, et an sit in morali periculo recidendi. In his ergo casibus oportebit explicare hos modos peccandi, non vero alias.

15. *Tertium punctum de consuetudine peccandi.* — Tertium punctum est de modo peccandi ex consuetudine. Sylvester enim, Confessio, 1, q. 9, dicit esse necessarium hanc circumstantiam confiteri. Cano vero absolute negat, quia est valde onerosum penitenti; est enim quodammodo eum obligare ad confitendum sæpius eadem peccata, cum tamen nulla sufficiens ratio hujus necessitatis appearat. Et hanc sententiam, per se loquendo, veram censeo. Duo enim possunt in hac circumstantia considerari: unum estingratitudo ad Deum, quæ intercedit in omni peccato mortali, quod post remissionem prioris com-

vitii contra charitatem, vel illius vitii ad quod fit inducio, nihilominus existimo esse in confessione aperiendam, quia, vel est nova malitia saltem numero distincta, vel certe notabiliter aggravat. Quod dictum sit pro omni alio casu, in quo scandalum actuum committitur.

17. Limitatio quorundam reprobatur. — Non desunt tamen, qui hanc assertionem limitent, distinguentes duplex genus peccati: unum est, quod per se et ex intrinseca ratione sua requirit consortium alterius, ut fornicatio; aliud, cui accidentarium est habere consortium, ut furtum. In hoc posteriori casu fatentur veram esse assertionem positam, in priori autem negant. Quia explicata specie peccati, in ea includitur consortium alterius. Sed non satis recte hoc dictum est, quia aliud est consortium, aliud inducio; et quamvis in specie peccati includatur socius peccati, tamen ex vi speciei non declaratur, quis alium induxit, seu quis scandalum dederit; ac propterea etiam in tali genere peccatorum hoc explicare necesse est.

18. Alia limitatio. — Alia item limitatio adhiberi solet, scilicet, nisi alter sit ita paratus, ut sit quasi expositus, et in actuali voluntate peccandi, vel virtuali, quia tunc re vera non datur scandalum, nec est propria induc-
tio, cum voluntas ex se et sua sponte sit ex-
posita. Quod quidem verum est, quia tunc
jam non intercedit activum scandalum, et ita
non est propria limitatio assertionis positae.
Quid autem requiratur ad vitandum scandu-
lum in hujusmodi eventu, non spectat ad hunc
locum. Imprimis vero oportet considerare
an actus, qui petitur, sit intrinsece malus,
necne; nam si prioris generis sit, nunquam
licet illum petere etiam a parato; non tamen
erit speciale peccatum scandali, si paratus sit,
seu actualiter expositus. Si vero actus de se
non sit malus, ab hoc tamen homine non sit
absque peccato praestans, ut est mutuum
petendo usuras, tunc necessarium est, ut qui
petit actum, habeat aliquam rationabilem
causam petendi, vel certe, ut aliis sit hic et
nunc actualiter expositus ad talem actum
committendum.

De sexta conditione: ubi.

**19. Sexta circumstantia est, ubi, de qua generatim dicere possumus, raro augere notabiliter intra eamdem speciem, nisi fortasse in materia injustitiae, aliquando vero addere ma-
litiam diversae speciei, scilicet, vel scandali,**

vel sacrilegii, vel aliquando etiam injustitiae; nam in his tribus materiis id potissimum accidere videtur. Quia si peccatum fiat in loco publico coram aliis, saepe habet malitiam scandali, et declarandam, juxta supra dicta. Item si fiat in loco sacro, habet saepe malitiam sacrilegii; et e converso, si actio sacra fiat in loco indebito, habebit etiam circumstantiam sacrilegii, raro tamen addet malitiam mortalem, nisi intercedat speciale praeceptum prohibens, ut erit dicere sacram in loco non approbat. Ultimo potest hoc contingere in materia injustitiae, quia saepe ratione loci actio est contra honorem vel famam alterius, quae alibi non esset; et extra hos casus non inventio speciale gravitatem in hac circumstantia, et in illis constat in tantum illam esse confitendam, in quantum, vel mutat speciem, vel auget notabiliter nocumentum illatum.

20. Dubitatio. — *Responsio Cajetani placet.*
— *Quæ peccata sint contra loci sanctitatem.* — Solet vero hic specialiter queri, an omne peccatum, hoc ipso quod fit in loco sacro, habeat circumstantiam necessaria explicandam in confessione. Nam Medina, Codic. de Confessione, in speciali quæstione de hoc, affirmit, quia semper intervenit sacrilegium. Cajet. vero, t. 1 Opuscul., tract. ultim., respons. 12, dub. 2, negat, quia non omnia peccata sunt directe contra sanctitatem loci. Unde de illis tantum peccatis, quæ ita sunt contra loci sanctitatem, ut cedant in gravem irreverentiam vel injuriam ejus, docetaugeri illo modo et tali circumstantia. Quod mihi placet, saltem loquendo de malitia mortali; ipse autem non declarat quæ peccata sint directe contra loci sanctitatem. Et ideo addo breviter, aliud esse de peccato sola cogitatione commisso, aliud de peccato actionis exterioris. In priori considerandum est, locum posse esse circumstantiam ejus, vel ex parte ac-

s tantum, ut cum quis existens in Ecclesia vult furari, vel fornicari extra Ecclesiam; et tunc opinor circumstantiam hanc per se non aggravare mortaliter, quia respectu actus interni locus sensibilis valde accidentarius est, et ipse parum violatur tali actu. Alio modo potest esse circumstantia ex parte objecti, ut cum aliquis etiam existens extra Ecclesiam, proponit furari in Ecclesia; et tunc, juxta ea quæ dicam de actu exteriori, talis circumstantia aggravat interiore, juxta generalem regulam superius traditam. Circa exteriorem ergo actum opinor multum pendere ex jure positivo, quod talis circumstantia sic aggra-

vet scilicet quia tale genus peccati in tali loco specialiter prohibitum est, ut furium, etc. Possimus autem in re ipsa aliquo modo fundare prohibitionem hanc; nam locus est ad continentiam et quasi custodiendam rem in eo existente, et requirit etiam quamdam decentiam et puritatem ad exercendas in eo actiones sacras; peccata ergo quæ repugnant his loci conditionibus, videntur esse directe contra illum, et ideo videntur specialiter prohiberi. Alia vero peccata, ut murmurare in Ecclesia, vel quid simile, licet aliquam irreverentiam contineant, non tamen mortalem neque gravem in sua specie, et ideo respectu illorum non videntur de necessitate confessionis.

Ultima: quando.

21. Tria declarantur. — *Primo, an duratio actus necessario confiteri debeat.* — Ultima circumstantia est, quando. In qua primum considerandum est, an speciali præcepto tempus sit prescriptum ad actionem, vel prohibitum; nam tunc claram est esse circumstantiam necessariam, quod saepe contingit in præceptis positivis, in naturalibus autem raro. Extra hoc vero tempus tria occurunt declaranda circa hanc circumstantiam. Primum est de duratione actus, an sit necessarium illam confiteri. Et dico breviter, in actu exteriori regulariter includi ordinariam durationem, et ideo necessarium non esse eam explicare, nisi contingere esse ita extraordinariam et nimiam, ut notabiliter augeret, et præsertim quando ex ea crescit quantitas, seu momentum illatum. At vero in actu pure interiori hæc duratio est magis accidentaria et ignota; nihilominus, si sit notabilis, explicanda est, non tam propter delicti gravitatem, quam propter multitudinem actuum, qui regulariter loquendo, eo tempore multiplicantur, et cum non possint declarari per modum plurium, saltem eo modo confitendi sunt, ut statim dicetur.

22. Secundo, an circumstantia diei festi necessario sit confitenda. — *Objectio.* — *Solutio.* — Secundo dubitari solet de tempore et circumstantia diei festi, an in qualibet peccato sit necessario confitenda. Nam Alens., Bonavent. et nonnulli alii antiqui ita censuerunt, quos refert et sequitur Corduba, lib. 1, q. 6, quia omne peccatum est contra divinum cultum, et consequenter est contra tertium præceptum Decalogi. Contrarium nihilominus mihi certum est, ut latius traditur 2. 2. q.

122, ubi Cajet., art. 4, et tom. 1 Opuscul., tract. 18, q. 3; Sylv., *Confessio*, 1, q. 10; Soto, lib. 2 de Justitia, q. 4, art. 4; Covar. in cap. *Alma mater*, p. 1, § 0, n. 3; et Navar. in c. *Consideret*, n. 22, et in *Summ.*, c. 6, n. 9, et alii, quos Corduba refert. Et ratio est, quia finis præcepti non cadit sub præceptum, sed materia ejus; peccatum autem, licet sit contra finem præcepti observandi festum, non tamen est contra prohibitionem ejus, quia non continetur in materia ejus; non enim est proprius opus servile, quod solum illa lege prohibetur; seclusa autem hac prohibitione, non est unde aggravet notabiliter in eadem vel alia specie. Dices: quamvis præceptum non obliget ad finem exequendum, obligat tamen ad non agendum aliquid contra talem finem; peccatum autem in die festo commisum, non solum non est executio finis talis præcepti, sed etiam est contra finem illius. Respondeo: non est contra finem proprium, et intrinsecum, qui solum est cultus Dei per abstinentiam ab opere servili, et per talem cultum, scilicet, audiendo Missam, sed est contra finem remotum, qui est vel salus spiritualis, vel divinus honor in genere; hoc autem modo agere contra finem remotum non est proprie violatio specialium præceptorum.

23. Tertio, an circumstantia temporis dupli præcepto prescripti confitenda sit. — *Opposita sententia distinctionis sedere conciliantur.* — Tertio inquire solet, quando tempus dupli præcepto est prescriptum, ad aliquid agendum, sitne illa circumstantia necessario explicanda, ut si eodem die dupli titulo et præcepto jejunandum sit, aut sacram audiendum. Navarrus enim in *Summ.*, c. 11, n. 4, putat ibi committi duo peccata, unde fit esse necessario confitenda. Sed distinctione opus est, nam, si illæ duas obligationes sint diversarum rationum, ut, verbi gratia, quia ex voto et ex præcepto Ecclesiæ tenetur tali die jejunare, tunc verum est ibi esse malitias specie distinctiones contra religionem et temperiam, ideoque declaranda est circumstantia. Si vero præcepta sint ejusdem rationis, non existimo ibi esse duo peccata, quia constat non differre specie; neque etiam est unde numero different, quia præceptum est regula extrinseca, a qua non sumit malitia individuationem suam. Neque etiam opinor illum concursum præceptorum ita aggravare malitiam, ut necessarium sit illam circumstantiam exprimere, quia non admodum immutat morale iudicium.